

Hur finnålspunktion spreds från KS till Kalifornien

*Britt-Marie Ljung
Professor emeritus vid UCSF
Utbildning i cytologi och onkologi
vid KS 1977-80
November 2019*

1978-9 arbetade jag på Radiumhemmets cytologiska klinik på KS. Torsten Löwhagen var min mest aktiva lärare, men alla andra verksamma under den tiden bidrog med mycket visdom stor kunskap och stöd. Det var en fin tid som lade en gedigen grund för framtiden.

Det var tänkt att det skulle bli avhandling av, först genom onkologen där jag började på bröstsektionen innan jag sögs in på punktionsverksamheten som verkade passa mig som hand i handske. Bo Nordenström var handledare och det var östrogenreceptorer som gällde. Det blev inte så mycket av detta eftersom jag flyttade först till cytologen och sedermera till UCLA, efter att jag hade gift mig med Dennis som jag träffat på semester i San Francisco. Dock fanns där ett litet frö som så småningom grodde, mer om detta nedan.

Till UCLA kom jag efter att Jerry Waisman kommit på besök till KS för att lära sig om prostata-punktionsverksamheten som han ville starta på UCLA. Torsten lade nog ett gott ord för mig vilket resulterade i att Jerry bjöd mig till UCLA för besök och en rad intervjuer som resulterade i att jag fick ett FV (Fortsatt Vidareutbildning, residency) block i patologi och samtidigt skulle hjälpa Jerry att starta upp punktionsverksamheten på UCLA.

I stort sett gick starten bra med stöd från flera kliniker inkluderande urolog- melanom- och bröstfolket. Öron-näsa-hals-chefen Paul Ward var inte med på noterna första året, men blev sedermera en av de främsta förespråkarna för punktionscytologin.

Ungefär ett år efter starten gick Jerry Waisman till sin chef och yrkade på mer betalt så att han kunde skicka alla tre barnen till college, annars skulle han minsann flytta någon annanstans. Då sa chefen att det inte blev mera i lönekuvertet och han nog skulle flytta. Så då stod jag där som FV-blockare med hela verksamheten på egen hand. Alltså inte del av planeringen, kan man

lugnt säga. Jag fick två månader på mig att träna upp två andra FV-blockare, Lester Layfield och Mark Dupuis. Lester gick vidare som akademiker och har haft ett gediget inflytande på cytologin i USA och internationellt. Mark startade privatpraktik och använde där sina färdigheter under många år. För att kunna skriva under utlåtanden var de tvungna att göra mig till *Adjunct professor* samtidigt med FV-blocket. Ingen på patologen hade tillräckligt med kunskaper för att kunna ta över efter Jerry när han flyttat till New York University. Det var jobbiga men roliga år.

Min dåvarande make Dennis kunde bara tänka sig att bo i San Francisco, så det gällde att skaffa jobb där när FV-blocket var avklarat. Det blev flyttlass till UCSF sommaren 1983. Där fanns redan Dr Theodore Miller som startat punktionsverksamheten där med början runt 1979. Focus var på bröst och tyreoida, men resten av kroppsdelarna kom snart med i bilden.

I rätt många år sprang vi runt till alla klinikerna när de hade en patient som behövde en diagnos via punktion. Det blev till och med några hembesök till riktigt gamla patienter. Nästa steg var att vi fick hålla till bakom ett skynke på den avdelning där patienter hämtade sig efter mindre kirurgiska ingrepp innan de kunde gå hem.

1997 byggde man ett nytt *cancer center* i ett sjukhus separat från huvudsjukhuset, ungefär 25 minuters bilresa, Mount Zion Cancer center. Där behövdes förstås punktioner, så nu blev det punktionsverksamhet på ett nytt ställe. Här fanns ett kontor som stod i det närmaste tomt på onkologen och det fanns en viss extra kapacitet på onkologkliniken också. Där flyttade jag in och verksamheten växte. Under tiden hade punktionsverksamhet också startats på två sjukhus affilierade med UCSF, med patologer från samma UCSF-fakultet, *San Francisco General Hospital* och *Veterans Administration*. Cirka 1986 startades ett ettårigt utbildningsprogram i cytologi för dem som avslutat FV-block i patologi och ville få ökad kompetens. Efter ett par år ökades intaget från en till två, 1997 blev det ett formellt ECGME (Accreditation Council for Graduate Medical Education) förankrat fellowship i cytologi med rätt att avlägga examen för *added competence in cytology*. Över 60 fellows har utbildats och många arbetar inom akademisk sjukvård och driver egna program, några exempel är Stanford, Harvard, Duke och University of Colorado i Denver.

Under ett år fanns punktionskliniken integrerad med bröstcancersjukvården på Mount Zion. 2001 fick vi äntligen vår egen klinik med två, ganska små, men ändå, egna patientrum. Fakulteten hade kontor i anslutning, så nu hade vi plats att växa och behövde inte längre vänta på tomma rum eller ödsla tid på att springa runt. Det fanns också plats för fellows, FV-blockare, cytologiassistenter, väntrum och reception. Laboratoriet fick plats runt hörnet i samma byggnad.

2008 skaffade vi Ultraljudsapparat. Detta gjorde att vi kunde utföra punktioner av många fler förändringar som ofta hittades med CT eller MRI hos patienter med etablerade diagnoser med frågor om återfall eller hos patienter som av varierande anledningar undersöktes på olika sätt.

I september 2019 flyttade cancerverksamheten till ett nytt campus, Mission Bay, på andra sidan staden. Vi lyckades förhandla till oss en väldigt fin ny klinik med större rum, utökad ultraljudskapacitet, med tre nya maskiner, se bilder nedan.

Vi samarbetar aktivt med radiologer och endoskopister och granskar material från punktioner med ROSE, (Rapid OnSite Evaluation) eftersom de punkterar så att vi kan optimera diagnostiken och minimera återbesök för mer material. Både cytologiassistenter och patologer är involverade, delvis via internetlänk med real time via kamera monterad på mikroskopet som cytologi-assistenten manövrerar. Verksamheten fortsätter att växa och utvidgas. Vi får patienter från vårt eget sjukhus men också från doktörer i privatpraktik ute på staden, många av dessa är ÖNH- kirurger men också andra specialiteter använder vår service. Vi fortsätter att göra bröstpunktioner trots att de grövre nålarna har gjort stora intåg på de flesta ställen.

Modellen för punktionsverksamheten på UCSF är inspirerad av KS. Vi har öppet måndag till fredag 9:30 till 17. Tidsbeställning behövs inte. I okomplicerade fall ställs diagnosen dagen efter punktionen, ofta ger vi en preliminär diagnos samma dag, speciellt om patienten återvänder till remitterande läkares klinik efter punktionen. Om immunhistologiska specialfärgningar behövs dröjer det längre innan det slutliga utlåtandet skickas ut.

Bröstcancerforskningen togs upp på UCSF när jag 1985 ombads att starta en vävnadsbank och att hjälpa till med patologdelen för bröstcancerforskningsgruppen. Detta ledde till omfattande forskningsbidrag och verksamhet under ungefär 15 års tid och utvidgning av vävnadsbanken till att omfatta alla organ för cancercentret. 2014 i samband med pensioneringen, se nedan, anställdes ny personal att ta över denna verksamhet.

2014 pensionerade jag mig från heltidsjobb och alla ledarfunktioner. Rätt skönt. Jag fortsätter att undervisa fellows och FV-blockare på kliniken ungefär en dag i veckan med titt på glasen

dagen efter. Jag arbetar också med att publicera kliniskt material som det inte blev tid till under heltidstjänsten. Dessutom utvidgar och underhåller jag utbildningsmaterial för avdelningen. Fritiden går till att träna kroppens många delar, öva på pianot, åka skidor med äkta maken Warren och sonen Erik, resa en del, bland annat till sommarstället på Dalarö. Tiden räcker fortfarande inte till, långtråkigt har det aldrig varit och är det inte nu heller.

Ett stort tack till Torsten Löwhagen och alla ni andra som hjälpt till att få fart på filialen i San Francisco. Vi har gjort livet lite bättre för många av våra patienter och remitterande doktorer.

Författaren vid sitt mikroskop i San Francisco. I bakgrunden ses foton på Torsten Löwhagen